

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

jaargang 59 / 24

10 maart 1984

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

De laatste tijd is 'begeleide confrontatie' een staande uitdrukking geworden. Er wordt een bepaalde methode van vorming en onderwijs mee aangeguid, nl. de organisatie van een begeleide ontmoeting met 'buitenstaanders' binnen de eigen school of het eigen vormingsinstituut. Het is belangrijk de discussie over dit onderwerp niet te smal te maken.

De tekst van dit en het volgende artikel is een bewerking van een inleiding die ik heb gehouden tijdens een vergadering van de vereniging van de Gereformeerde Scholengemeenschap te Amersfoort.

Wereldoriëntatie I

UIT DE SCHRIFT

Dag en nacht Gods kind

KERKELIJK LEVEN

De gezangen

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Christelijk gedrag in onze tijd I

KORT GEHOUDEN

Videoband of leesbare brief

BOEKBESPREKING

Kerken ontdekken

Boekaankondigingen

PERSSCHOUW

Onze zusterkerken in Zuid-Afrika

De magere onvoldoende van het

Nederlands Dagblad voor

'Willem van Oranje'

Oorzaken van schijn-bescheidenheid

Wereldoriëntatie I

De bezinning op onze methoden van opvoeding, onderwijs en vormingswerk heeft zonder twiifel een impuls gekregen door de discussie over 'begeleide confrontatie' als middel om (jonge) mensen te helpen een verantwoorde en stevige opstelling te vinden tegenover de wereld.

Het is goed te beseffen dat het hier gaat om een belangrijke doelstelling van elke vorm van gereformeerd onderwijs, van alle christelijke opvoeding, nl. jonge mensen helpen zich voor te bereiden op een leven met Christus in een wereld die vaak Christus verwerpt. Het is nodig na te denken over de methoden die moeten worden gebruikt om die doelstelling na te streven. Maar dat is toch niet het eerste. We moeten ook niet menen dat we klaar zijn met het probleem van de 'begeleide confrontatie' als we een bepaalde methode hebben beoordeeld, positief of negatief. Iedereen die op één of andere wijze met opvoeding of onderwijs te maken heeft, weet dat. Het is niet gemakkelijk jonge mensen te helpen geestelijk weerbaar te worden.

Daarover gaat het in het volgende.

Eerst zal ik iets zeggen over het doel van 393 gereformeerd onderwijs (daartoe beperk ik me maar, in het besef dat veel ook geldt voor opvoeding in het algemeen en voor vorming van volwassenen)*. Daarna iets uit eigen ervaring over een probleem dat zich daarbij voordoet en dat naar mijn idee in heel het gereformeerd onderwijs steeds dreigt: het gevaar van geestelijke gemakzucht. Natuurlijk is dat probleem niet pas in onze tijd ontstaan. Maar er zijn wel ontwikkelingen in de maatschappij gaande die de zwaarte ervan vergroten. Twee factoren zal ik kort aanduiden.

Tenslotte zal ik ingaan op enkele methoden die in het onderwijs zouden kunnen worden gebruikt om zo goed mogelijk bij te dragen tot zelfstandigheid van jonge mensen, ook in hun houding tegenover de 'wereld'.

■ Het doel van gereformeerd onderwijs

Gereformeerd onderwijs is bedoeld als middel om jonge mensen te helpen zich voor te bereiden op een leven voor God in kerk, staat en maatschappij. Hoezeer diverse vormen van onderwijs ook kunnen verschillen (beroepsonderwijs heeft b.v. andere doelstellingen dan algemeen onderwijs), toch vinden ze elkaar op deze globale noemer. En dat houdt heel wat in.

In ieder geval zijn er twee kanten te onderscheiden: het onderwijs richt zich op een leven voor God, een leven dat zich midden in onze aardse en wereldse werkelijkheid afspeelt. Dat wil zeggen dat het gereformeerd onderwijs zich sterk verzet tegen *secularisering*, d.w.z. tegen de gedachte dat godsdienst niets te maken heeft met het leven van alledag, dat de school zich maar moet bezighouden met leerstof die de maatschappij vraagt en die dus algemeen en 'neutraal' zou zijn. Nee, zo zeggen we, op elk terrein van het leven is er de opdracht God te dienen. Dat

betekent niet dat het hele onderwijs een theologisch stempel moet krijgen. Natuurlijk wordt niet steeds gesproken over het geloof. Wél wordt getracht leerlingen te helpen hun – soms heel praktische –; doen en laten in te bedden, een zinvolle plaats te geven in een leven met de Here.

Daarmee heeft het gereformeerd onderwijs zich ook opgesteld tegenover *doperse* opvattingen. De kerk en de kerkmensen hebben een taak midden in de wereld, leerlingen zullen dan ook gestimuleerd worden zich mede verantwoordelijk te voelen voor wat er in de samenleving gebeurt. We kunnen niet vanaf de zijlijn het gewoel van de wereld aanzien en beoordelen. We staan er midden in. Het voorland van de leerlingen is deelname aan een veelal onchristelijke maatschappij, zoals ook velen van ons verantwoordelijkheden dragen in situaties waarin graan en onkruid samen opgroeien en doorgaans ook nog op elkaar zijn aangewezen.

Deze stellingname betekent een verstrekkende keuze. Je zou je het ook anders kunnen voorstellen. We zouden kunnen proberen een eiland te vormen, ver van de onchristelijke buitenwereld. We zouden natuurlijk nooit kunnen voorkomen dat we b.v. in ons werk met ongelovigen te maken krijgen. Maar we zouden elkaar kunnen vertellen dat het daarbij gaat om uitstapjes op het terrein van de satan, uitstapjes die 't liefst zo kort mogelijk moeten duren en waarbij we ons toch zo weinig mogelijk laten verwickelen in medeverantwoordelijkheid.

Die weg is het gereformeerd onderwijs niet ingeslagen. En wel op goede gronden.

■ De Bijbel wijst richting

Met psalm 24 belijden we in het gereformeerd onderwijs dat de aarde en haar volheid van onze Verbondsgod is: 'de wereld en die daarop wonen' zijn en blijven het eigendom van de HERE. Daar verandert het woeden van de satan niets aan. En dat betekent dat de opdracht tot 'bouwen en bewaren' die er vanaf het begin is, blijft gelden. De antithese, de strijd op leven en dood tussen de draak en de vrouw heeft heel wat gevolgen voor het leven van Gods kinderen. Maar ze zijn niet ontslagen van hun cultuurtaak. De wetenschap van de overwinning over de boze geeft bovendien de moed om toch te blijven werken. Christus heeft gezegd dat Hij zijn Vader niet wilde bidden de kerk uit de wereld weg te nemen (Joh. 17 : 15). Het gereformeerd onderwijs heeft daarin een aanmoediging gezien om een positie te kiezen midden in de wereld.

Daar wordt het niet gemakkelijker door.

Want de voorbereiding voor een leven in deze wereld moet natuurlijk wel uitgaan van Gods openbaring over wat *leven* eigenlijk is. Echt leven is, zo zegt Jezus ook in zijn gebed, 'dat zij U kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus, die Gij gezonden hebt' (vs. 3).

Daarover zullen we ook in het onderwijs moeten spreken, zoals het volk Israël al te horen kreeg: praat over de dienst aan God als je thuis bent, als je onderweg gaat, als je er rustig bij zit en als je weer opstaat om verder te gaan (Deut. 6 : 7). En als je zoon je dan vraagt: 'Wat zijn dat voor getuigenissen, inzettingen en verordeningen?', vertel dan maar dat de HERE ons met sterke hand uit Egypte heeft geleid (vs. 20, 21). Wie het leven kiest, heeft de HERE, zijn God lief (Deut. 30 : 19). We willen jonge mensen voorbereiden op het 'volle leven'. De Bijbel leert dat dat 'volle leven' alleen maar te vinden is als de band met de God van het leven niet is doorgesneden. Dat wil zeggen, zo weet de Nieuw-Testamentische gemeente, als we door het geloof 'in Christus' zijn (zie b.v. Rom. 6).

■ Kritische zin stimuleren

Een school die wil voorbereiden voor een leven dat die naam verdient, en wel midden in de wereld van vandaag, moet proberen leerlingen te helpen zelfstandig te worden. Want hun plaats zal zijn in een omgeving die wellicht niet christelijk is, en in allerlei opzicht hebben ze zo'n plaats nu al.

Ze komen in situaties waarin ze mensen ontmoeten die soms heel andere uitgangspunten hebben: ronduit goddeloze mensen, nette maar onverschillige mensen, vage 'gelovigen', ijverige volgelingen van secten, moderne 'maatschappelijk bewogen christenen', christenen die je als broeders en zusters herkent, maar die voor geen geld 'vrijgemaakt' zouden willen worden. En al die mensen ontmoet je niet alleen in gesprekken over zaken van het geloof in directe zin, maar ook omdat je samen voor een taak staat, omdat iemand je opdrachtgever is, omdat je betaald wordt om iemand te helpen etc. etc. Het komt dus aan op onderscheidingsvermogen!

Niet alleen in de persoonlijke omgang met andere mensen is dat belangrijk, maar ook al omdat we leven, ademen, in een cultuur die door ideeën wordt beheerst die niet betrouwbaar zijn.

Wie gelooft dat het leven in Christus is en dat uit de wereld vluchten onmogelijk, maar ook onverantwoord is, komt voor een uitdaging te staan. En om die aan te kunnen is volwassenheid nodig, mondigheid, zodat je niet

KERNREDACTIE:

DR. K. VELING (eindredacteur),
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:

PROF. DRS. D. DEDDENS,
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
PROF. DR. C. TRIMP,
DS. C. J. SMELIK,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES.

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:

Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

Advertenties 40 cent per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Advertenties
(01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

Abonnement: f 69,— per jaar.
Buitenland: f 121,20 per jaar (zestien post).
Losse nummers f 1,40 (excl. porto).

Een serieuze confrontatie met 'vreemde' denkbeelden is spannend. (Een les in een groep 'inrichtingswerk' aan de G.S.A. te Zwolle.)

395

meer heen en weer geslingerd wordt door alles wat je meemaakt, wat tegen je wordt gezegd (vgl. Ef. 4 : 14). Steeds opnieuw moeten standpunten worden ingenomen, soms met anderen mee, soms tegen anderen in. En soms is er ook regelrecht strijd te voeren, omdat God of ook ons geloof in God worden aangevallen.

Het gereformeerde onderwijs wil mensen daarbij helpen. Niet dat in alle lessen direct gesproken wordt over het geloof en de consequenties daarvan. Wel moet heel het onderwijs bijdragen tot kritische geloofszelfstandigheid.

■ Moeilijk

Het spreekt vanzelf dat zo iets gemakkelijker is gezegd dan gedaan. Over de moeilijkheid van zo'n onderneming kan ik misschien het beste iets proberen door te geven uit eigen ervaring:

Ik geef in Zwolle en Kampen les in het vak 'filosofie'. Het gaat daarbij om een kennis-making met alle mogelijke visies op de wereld, op de mens en de maatschappij, uit vroeger en later tijd.

Je zou kunnen zeggen dat het grootste deel van mijn lessen in het teken staat van de 'begeleide confrontatie'. Het belang van mijn

vak is dat mensen leren leren wat verder te kijken dan hun neus lang is, leren dat het verstandig is kritisch door te vragen bij wat er om ons heen en in eigen leven gebeurt. Ik probeer te laten zien welke visies hun invloed vandaag doen gelden en daarbij is het natuurlijk de bedoeling te stimuleren tot een christelijk-kritische beoordeling.

En daar begint dan de moeite. Het lukt best mensen te vertellen over filosofen en hun ideeën. Iets moeilijker is het een oordeel te vellen, maar met wat hulp lukt dat ook nog wel. Mijn ervaring is echter dat de winst daarvan soms minder groot is dan je zou denken. Doorgaans is het moeilijk om die besproken ideeën wat *dichterbij* te halen. Wie studeert op het marxisme, kan misschien een aantal argumenten onthouden waarom die leer niet deugt. Maar daarmee is niet gezegd dat zo iemand is voorbereid op een ontmoeting met een marxist. De kans bestaat dat hij die marxist niet eens herkent; hij noemt zichzelf misschien wel niet zo en gebruikt wat andere woorden dan in het boek stonden. En wellicht is hij veel aardiger en praat hij veel verstandiger dan je ooit voor mogelijk zou hebben gehouden. En wat moet je dan met de bezwaren die je genummerd op school hebt geleerd.

Het is zelfs wel eens zo dat twee collega's op school uitingen van eenzelfde filosofische stroming aan de orde stellen, zonder dat leerlingen dat ontdekken.

Nu, dan ontbreekt er iets aan mijn onderwijs. Ik moet me er meer op toeleggen dat de besproken filosofische visies vlees en bloed krijgen, dat leerlingen de vanzelfsprekende afwijzing op grond van een wat al te schematische argumentatie verdiepen, dat ze werkelijk tot een confrontatie komen.

De grootste problemen doen zich daarbij nog niet eens voor bij filosofische standpunten die puur anti-christelijk zijn. Want vertegenwoordigers daarvan zijn wel agressief en zullen je wel dwingen na te denken. Nee, de moeilijkheid is groter als we tot onze verrassing ontdekken dat een niet-christen, iemand die dan toch het *leven* verwerpt, vriendelijk is, ideeën heeft die aantrekkelijk zijn, mij veel leren kan.

Was het maar zo dat iedereen met een naam-bordje rondliep waarop te lezen was wat z'n levensbeschouwelijke visie was. En als dan verder maar steeds de ideeën van niet-christenen ook ondeugdelijk waren.

Maar zo simpel ligt het niet. Dat blijkt wel in de praktijk, b.v. in stages, in het bedrijf, in militaire dienst enz.

Daarom moet onderwijs in de filosofie, maar dat geldt ook algemener, mensen op hun huid zitten. Denkbeelden die aan de orde worden gesteld, moeten niet alleen worden begrepen, maar ze moeten zo direct en levendig worden dat de confrontatie werkelijk inhoud krijgt en daarmee ook meteen spannend wordt. Je moet dan proberen te begrijpen waarom mensen denken zoals ze denken. Je moet als het ware de argumentatie zelf kunnen geven. Dan wordt de ontmoeting reëel.

Naar mijn overtuiging heeft heel het gereformeerde onderwijs met de vragen te maken, die ik de vorige week uit mijn ervaring in het filosofie-onderwijs naar voren haalde. En niet alleen het onderwijs. Ook thuis staan ouders voor de opgave om te praten over visies en standpunten van anderen op zo'n manier dat zoon of dochter ze herkent als hij of zij er in levende lijve mee te maken krijgt.

En dat valt warempel niet mee. Het vraagt heel wat inspanning om standpunten van anderen zo weer te geven dat die anderen zich daarin zouden herkennen en dat een gesprek daarover dus ook vruchtbaar is voor een werkelijke ontmoeting.

■ Gemakzucht

De verleiding is groot om het een beetje gemakkelijker te maken. Om toch het standpunt van een ander een beetje simpeler voor te stellen dan het is, om vervolgens ook gauwer klaar te zijn met een eventuele afwijzing. Dat is de verleiding van *geestelijke gemakzucht*.

Die verleiding is daarom zo sterk, omdat niet alleen leerkrachten of ouders, maar evengoed de jonge mensen met wie ze van doen hebben, daartoe neigen. Kinderen willen ook graag snelle zekerheid over de vraag of iets nu wel of niet deugt en dan zullen ze de ouderen ook weinig stimuleren een zaak eens grondig te bespreken.

Dat wordt soms wel anders als kinderen iets ouder zijn. Maar gemakzucht is een algemeen-menselijke ondeugd. De verleiding om de zaken wat simpeler te nemen dan ze zijn, blijft sterk.

Soms wordt gezegd dat die geestelijke gemakzucht speciaal een probleem is voor het gereformeerde onderwijs. Immers, dáár denkt iedereen gelijk. De kans dat we iemand tegenkomen die inderdaad het standpunt verdedigt waarover we spreken, is daar niet groot.

Dat het probleem in het gereformeerde onderwijs bestaat, lijkt mij onmiskenbaar. Maar er is – om even een zijpaadje te bewandelen – weinig reden om jaloers te zijn op mensen in 'algemeen-christelijke' of 'openbare' scholen. Weliswaar is de eenstemmigheid daar heel vaak niet en is het niet zo makkelijk een standpunt snel en (te) simpel af te doen. Maar het grote probleem daar is heel vaak dat er helemaal niet over de verschillen wordt gesproken. Er ontstaat een klimaat waarin gevoelige onderwerpen gemedend worden en waarin mensen elkaar met rust laten. Gemakzucht is zeker niet alleen maar in het gereformeerde onderwijs aanwezig.

Het gereformeerde onderwijs is een geweldige gave, het kan ook een uitstekend instrument zijn om jonge mensen te helpen mondig te worden. Wie het wereldje van het overige onderwijs een beetje kent, is geneigd te zeggen: een onmisbaar instrument. De gemeenschappelijke basis en het gemeenschappelijke doel van de gereformeerde school bieden heel goede voorwaarden voor vruchtbaar onderwijs.

Maar dan moeten die mogelijkheden wel worden benut. Zoals ik vertelde, is dat niet vanzelfsprekend. De verleiding is soms sterk om maar op routine te gaan varen, het niet meer zo serieus te nemen wat 'buiten-

staanders' werkelijk zeggen. De noodzaak om dat wél te doen blijkt ook niet zo direct.

We zijn het immers wel gauw met elkaar eens. Het valt soms niet eens op dat we niet zo precies weten waarover. En als een leerling kritische vragen stelt, of een standpunt naar voren brengt dat niet gereformeerd is, dan bestaat nóg de neiging daarover snel een beoordeling uit te spreken zonder de kans aan te grijpen daar eens bij stil te staan.

Toch doe je daarmee leerlingen tekort. Dat merk je als ze b.v. in een stage met 'andersdenkenden' te maken krijgen. Of je hoort dat vanuit studentenverenigingen, van ouders die hun kinderen zien struikelen in hun werkomgeving.

Christelijke opvoeding en christelijk onderwijs vraagt consciëntieuze voorbereiding op het leven in onze veelkleurige wereld. Dat gaat niet vanzelf. Er zijn heel menselijke neigingen die dat in de weg staan.

K. Veling

. . . opdat wij, hetzij wij waken, hetzij wij slapen, tezamen met Hem zouden leven.

1 Thess. 5 : 10

Dag en nacht Gods kind

■ De nacht

De nacht is de tijd van de duisternis. Hoe zwart en dreigend is die duisternis in de Oosterse landen. Hoe makkelijk komt hij je daar overvallen. Duisternis is de beschermer van het kwaad. Zodra de duisternis is ingevallen, breekt de tijd van de werken der duisternis aan. Altijd zijn er weer mensen die hun kwade bedoelingen willen verbergen en daarom pas ná het invallen van het donker actief worden.

Maar wie een lange dagtaak vervuld heeft, is blij met het invallend duister. Voor hem is het de tijd van de welverdiende rust, zijn werken konden het daglicht verdragen. Daarna is het tijd om te gaan slapen. Bevindt hij zich in een veilige omgeving, dan zal die slaap eerder over hem komen, dan wanneer die mens zich onveilig weet, of zich bedreigd voelt. Wie een keisteen tot peluw heeft in een diep-donker woud zal blij zijn met het morgenlicht. Zo was de doorbraak van het morgenlicht bij de Egyptenaren een heilig moment. In het Twee-stromenland werd de Zon als god boven andere goden verheerlijkt. Het zonlicht maakt dat de mens ook zelf gevaren ziet en beter kan waken. Maar de nacht . . . en de slaap? Dromen kunnen dan ineens met grote verschrikking op ons afkomen. Ze brengen naar boven wat (onbewust) ons bezighield.

■ Licht

Maar zelfs in het dal van diepe duisternis is er het licht voor Gods kinderen (Ps. 23 : 4 Al ga ik door een dal van diepe duisternis, ik zal geen kwaad vrezen. Zo ook Ps. 139 : 12 de

duisternis verbergt niet, maar is een licht, omdat de HERE aanwezig is). God is dag en nacht een God voor zijn volk. Dat bleek bij de uittocht met de wolkkolom en vuurkolom. En daarom had Salomo bij het in gebruik nemen van de tempel niet vergeefs of ogen van de HERE nacht en dag geopend zouden zijn over de tempel (1 Kon. 8 : 29). In dat besef heeft Paulus durven belijden voor Agrippa dat er 'n volk van twaalf stammen was, dat nacht en dag God heeft vereerd (Handel. 26 : 7).

Hij, die ook 's nachts waakt over de tempel en de dienst der verzoening waarvoor die tempel werd ingericht, Hij is het ook, die Zijn ogen open houdt over het offer van Christus Zijn Zoon. De betekenis en de kracht van dat offer blijven onverminderd 's nachts gelden als de mens zich niet meer onder contrôle heeft. Er zijn méér krachten in het leven van de Christen dan die van de doorwerking en na-werking van de zonde en de begeerte naar wat tot de duisternis hoort. Oók 's nachts, óók in de slaap léven wij. Ook dan is ons leven geborgen in Christus. Wij leven mét Christus.

Daarom mogen we onze geest aanbevelen in handen van Christus vóór het slapen gaan. Wie in Zijn naam tot God gaat met zijn zonden en zorgen, zal merken dat de nacht geen verwijdering van God bracht. Hij zal eerder oog krijgen voor het licht dat die wakende God 's nachts liet schijnen, zodat de problemen die er waren en de zonden die daarbij een rol speelden van hun kracht zijn ontdaan. Wij mogen leven samen met Hem, die ons liefheeft. Ook 's nachts.

P. Deddens

KERKELIJK LEVEN

De gezangen

Gelukkig kennen we in onze kerken geen 'gezangen-kwestie', zoals onlangs de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken ermee te maken kreeg. Wel bestaat er bij velen enige reserve t.a.v. het zingen van gezangen. Daar is ons verleden niet vreemd aan. Immers, onze Afscheiden voorouders kregen te maken met een staatsbundel die met dwang werd ingevoerd en die een groot aantal onschriftuurlijke gezangen bevatte.

■ In Gods Huis alléén Gods Woord

Tegenover de vele onschriftuurlijke gezangen in de hervormde bundel van de vorige eeuw werd de leus aangeheven: in Gods Huis alléén Gods Woord, ook wat het zingen betreft. In de praktijk betekende dit voor velen: alleen de Psalmen en berijmingen van Schriftgedeelten als de Lofzang van Maria, van Zacharias en Simeon, het Onze Vader enz. Toch kunnen we niet zeggen dat het dilemma was: vòòr of tegen de 'vrije' gezangen. In Afscheiden kring werd niet door iederéén het zingen van 'vrije' gezangen afgewezen. Men wist terdege onderscheid te maken tussen *schriftuurlijke* en *onschriftuurlijke* gezangen.

En verder: ook het zingen van de psalmen ligt op een ander vlak dan Gods Woord zelf. Zeker, we zingen berijmingen van door de Geest ingegeven psalmen. Maar in onze mond krijgt dit zingen het karakter van een *gebed, belijdenis, lofverheffing* enz. Ook de preek, de geloofsbelijdenis en het gebed in onze erediensten dienen wel nààr Gods Woord te zijn, maar zijn niet zèlf Gods Woord. Nu, het zingen van de gemeente schaart zich in die laatste rij. Daarom dient de maatstaf te zijn: zijn de gezongen liederen

**GOED(KOP)E VAKANTIE
IN EIGEN SFEER?**

**ADVERTENTIES OVER
RUIL
HUUR
VERHUUR**

vindt of plaatst U in onze
ruil- of verhuurgids.
Vraag eens een
GRATIS verhuurgids!

BURO R E F O

Vakantie-advertentie-centrale
voor de Gereformeerde Gezindte
Tel. 01749-12815 (v.d. Kooij)

ADVERTENTIE

nàar Gods Woord! Zo toetsen we de gezangen en berijmde psalmen.

Daarbij krijgen en houden de psalmen als 'liederen van Gods Verbond' de voorkeur en voorrang. De ons nu aangeboden bundel bevat dan ook 'Enige gezangen' – 35 in totaal – en blijft dus aan de psalmen de voorrang geven.

■ Waardering

Ik wil graag beginnen met het uitspreken van mijn waardering voor het werk van de deputaten. De gezangen zijn nu eenmaal meer omstreden dan de psalmen, hoeveel verschil van mening er ook over de voorgestelde proefbundel bestaat. Op de synode van Kampen maakte een afgevaardigde al een geestige opmerking over de zaak van de gezangen: Ze keken hem zo droevig aan! Op z'n vraag 'waarom zo droevig?' antwoordden ze: omdat we elke drie jaar bij de 'dokter' moeten komen om ons te laten onderzoeken. Nu, er staat wéér een 'dokter' klaar: de synode van Heemse en er is door de deputaten ook al heel wat aan deze gezangen 'gedokterd'.

Zo schrijven ze dat hun opgedragen was in de gezangen zoveel mogelijk 'Gij' door 'U' te vervangen. Maar ze vervolgen: 'Deputaten zijn in dezen huiverig voor het trekken van een parallel tussen psalmen en gezangen. Voor de psalmen immers wordt een geheel nieuwe berijming gemaakt, maar onder de gezangen zijn vele oude liederen die in de kerkzang hun plaats dienen te houden'. Helemaal mee eens.

Terecht wijzen de deputaten dan ook op een richtlijn van de synode van Hattem 1972 die waarschuwde tegen 'het wijzigen van "liederen die in de gemeentezang zijn ingeburgerd" en tegen het ingrijpen op het werk van een dichter (componist)'. Ik zou haast zeggen: had men nog maar méér met deze richtlijn gerekend. Maar daarover straks.

■ Reacties

Deputaten hebben in hun rapport de reacties verwerkt van een zestal kerken en een wat groter aantal (groepen van) kerkleden. Ze hebben ze alle overwogen, maar moesten in verreweg de meeste gevallen concluderen dat geen nieuwe gezichtspunten meer werden aangedragen. In een enkel geval slechts werd een correctie toegepast.

Inderdaad is men niet scheutig geweest met het overnemen van voorgestelde reacties. Ik ken ze uiteraard niet allemaal, maar de weinige die me wel bekend zijn, doen me toch zeggen: jammer, dat men niet meer aan be-

paalde bezwaren is tegemoet gekomen.

Dit klemmt temeer, omdat met name van de kant van neerlandici – zacht gezegd – nogal wat kritiek op de laatste versie van de proefbundel psalmen is geuit. Ten dele deel ik die kritiek.

Maar nu twee van deze neerlandici bij de gezangen zijn betrokken, hetzij als deputaat, hetzij als dichter, zal het niemand verbazen dat we met een zekere verwachting hùn laatste versie gingen lezen. Nu, dan moet ik helaas zeggen – evenals drie jaar geleden –: ik ben er niet gelukkig mee, de nieuwe berijmingen blijven me tegenvallen.

Maken we de totaal-som op, dan blijkt dat deputaten voorstellen 23 gezangen ongewijzigd te laten. Ze stellen verder voor 2 gezangen te aanvaarden, zoals ze zijn voorgesteld aan de synode van Arnhem 1981. Verder stellen ze zo'n 10 wijzigingen voor in andere gezangen. Dus: erg veel wordt er niet veranderd.

Dat geldt ook van een aantal nieuwe berijmingen van de hand van Anka Brands en L. L. Bouwers. Daarop willen we nu graag de aandacht concentreren

■ De lofzang van Zacharias

Werd de Lofzang van Maria uit het 'Liedboek voor de kerken' overgenomen (naar de berijming van W. Barnard), dit gebeurde niet met de Lofzang van Zacharias, door dezelfde dichter berijmd. Ik kan me dat – na vergelijking – voorstellen.

Nu is er dan een berijming van Anka Brands. Ik vind die zonder meer sterker dan die uit het Liedboek. Toch heb ik een vraag. In couplet 3 lees ik: Hij gaf ons uitzicht op de tijd dat ons geen vrees meer kwellen zou, en dat, van 's vijands juk bevrijd, ons leven zich dan stellen zou . . . Twee maal 'zou' als rijmwoord op elkaar. Kan dat? Zeker, ik weet dat volgens huidige 'dichterlijke' opvattingen een rijmwoord niet persé noodzakelijk is. Maar wat je zelfs in een Sinterklaas-rijmpje vermijdt: tweemaal hetzelfde woord op elkaar laten rijmen, mag dat in een gezangenbundel wel? Het gebeurt zelfs twee keer, want ook in couplet 4 lezen we: als alle schuld vergeven *wordt* . . . waartoe Gods hart gedreven *wordt*. Het heeft me ook altijd gestoord in gezang 16, waar in couplet 4 zonden op zonden moet rijmen.

■ Het gebed des Heren

Grote bezwaren leven bij mij tegen de berijming van het gebed des Heren door L. L. Bouwers.

Een hoofdbezwaar vind ik, dat vergeleken met de oude tekst de 6 beden niet beginnen

Bij de vele rapporten die aan de Generale Synode van Heemse zullen worden voorgelegd hoort ook dat van de door de Synode van Arnhem benoemde deputaten voor de bundel 'Enige Gezangen'. Graag willen we daar enige aandacht aan wijden, zoals we het ook in 1981 deden aan het rapport van de toenmalige deputaten met het oog op de synode van Arnhem, in ons blad van 14 maart 1981

met de betreffende zinsnede zèlf. De huidige versie heeft het zo: 1. 'Geheiligd word' uw naam; o geef', 2. 'Uw Koninkrijk koom' toch. o Heer', 3. 'Uw wil geschied', uw wil alleen', 4. 'Geef toch heden ons ons daaglijks brood', 5. 'Vergeef ons onze schulden, Heer', 6. 'Leid ons in geen verzoeking ooit'. Leg daar nu eens naast wat deputaten voorstellen: 1. 'Leer ons uw naam, vol majesteit te eren om uw heiligheid', 2. 'Laat schitteren met glans en kracht uw koningschap in volle pracht', 3. 'Schenk ons een hart dat om Uw naam de wegen van uw wil zal gaan'. 4. 'Ootmoedig stellen wij de vraag: voedt Gij ons met uw brood vandaag', 5. 'Zie ons, in uw rechtvaardigheid hier schuldig staan: vergeef, bevrijd', 6. 'Gij, die in onze harten leest, weer de verzoeking, zend uw Geest'.

Heel jammer dat elke bede zelf niet duidelijk voorop staat.

In de tweede plaats wordt terwille van het rijm elk gebed ook niet duidelijk naar z'n zin getroffen. Het eerste gaat nog. Maar het tweede: 'Laat schitteren met glans en kracht Uw koningschap enz.' is iets anders dan Uw Koninkrijk kome. Verwarrend is het volgende: 3. 'een hart dat om Uw naam de wegen van uw wil zal gaan' – Gods naam voorop en niet Gods wil. De eerste bede gaat al over Gods naam. Hier staat deze alleen terwille van het rijmen op 'gaan'. 4. 'Ons dagelijks brood wordt in het nieuwe couplet: 'voedt Gij ons met uw brood'.

5. Erg zwaar – en wat dogmatisch – is de volgende bede berijmd: 'Zie ons, in uw rechtvaardigheid hier schuldig staan: vergeef, bevrijd'. En het begin van de zesde bede: 'Gij, die in onze harten leest, weer de verzoeking, zend uw Geest' brengt meteen twee elementen aan: 'die in onze harten leest' en 'zend uw Geest', die toch wel sterk afleiden van de *hoofdgedachte*: leid ons niet in verzoeking! En dat allemaal terwille van het rijm. Eerlijk, ik vind dit een zwakke berijming, lang zo krachtig niet als de oude versie.

■ De Twaalf Artikelen

In het eerste couplet acht ik het slot teveel *oneigenlijke* momenten indragen: om Christus' wil mij veilig weiden, zoals een goede herder doet.

Het begin van het tweede couplet: 'k Geloof in God de Zoon, zijn enig kind' vind ik niet fraai. Het gaat over God de Zòdn. En het slot is m.i. bepaald verkeerd – ik heb het drie jaar geleden ook al gezegd –: Is Hij aan ons gelijk geweest. *Gewéést*? Dat is verlèden tijd. Hij is ons in alles gelijk gewòrden, uitgenomen de zonde, en is als Verheerlijkte nòg mens.

Ook tegen het derde couplet blijf ik groot bezwaar houden: *Christus* laten rijmen op *Pontius Pilatus*. Ik wil geen grote woorden gebruiken, maar ik acht dit *onoirbaar*. Terwille van het *rijm* Christus met Pontius Pilatus verbinden, onze Middelaar laten 'rijmen' op de onrechtvaardige rechter, dat niet!

En dan het slot: nu zal ik zonden steeds meer haten zie hoe het eeuwig leven straalt, past niet bij de tekst van het Apostolicum zelf: begraven, nedergedaald ter helle. Het eeuwig leven is het *slot* van dit artikel en moet niet terwille van het rijm: 'heeft Hij betaald, zie hoe het eeuwig leven straalt' bij Christus' nederdaling ter helle worden geplaatst.

■ Het Morgengebed

Ook de berijming van het morgengebed door L. L. Bouwers vind ik niet sterk. De berijmer heeft een voorkeur voor het woordje 'stralen'. Een prachtig woord, maar als het zo vaak gebruikt wordt verliest het z'n glans.

In couplet 4 staat: 'laat stralen voor uw aangezicht ons nieuwe leven door het Licht', maar metéén wordt in couplet 5 gesproken van 'het zwak en zondig hart, voor U zo schuldig en zo zwart' – wat blijft er dan over van dat 'stralen' van het nieuwe leven? Het is me wat te uitbundig, gezien 'het klein beginsel' van de nieuwe gehoorzaamheid.

■ Hoe zal ik U ontvangen?

Nee, die woorden staan niet meer in de nieuwe bundel en eigenlijk ook het hele lied zelf niet meer. In de plaats daarvan is een berijming van Anka Brands gekomen, die zeker haar verdiensten heeft; maar er blijft niet veel meer over van het klassieke 'Hoe zal ik U ontvangen?' Waarom moest dit nu?

De bezwaren die vaak geopperd worden zijn mij bekend. Maar hoort dit gezang niet bij 'de liederen die in de gemeentezang zijn ingeburgerd', zoals de synode van Hattem uitsprak? Ik ben het dan ook geheel eens met wat de toenmalige deputaten aan de synode van Kampen 1975 schreven: 'In dit lied wordt niet weersproken, dat Christus' komst in het vlees één keer een feit is geworden' (vgl. couplet 6: 'Nog eenmaal zal Hij komen'). Hun algemene indruk was 'dat tegen dit gezang wel incidentele bezwaren kunnen worden ingebracht, die te herleiden zijn tot een piëtistisch-mysticistische achtergrond, maar dat er geen coupletten of versregels in voorkomen, die met Gods Woord in strijd zijn of niet schriftuurlijk te verklaren zijn'. Mag de gemeente dit lied niet meer zingen? Moeten we dat prachtige: 'k Lag machteloos gebonden, Gij komt en maakt mij vrij'

laten vallen? Ik acht het een *verarming*, wanneer dit definitief verdwijnt. En dan de berijming Anka Brands. Neem nu couplet 3: 'Hem spreidde Sion palmen, in geestdrift, gauw gedooft'. *Palmen?* Ja, enig zoeken in het woordenboek Van Dale laat zien: palm 2. tak of blad van een palmboom. Maar dan steeds in het *enkelvoud*, voeg ik eraan toe: de palm wegdragen, de palm van de overwinning. Maar in het *meervoud* denkt toch ieder aan palmbómen. En die kan men toch niet spreiden? En dan couplet 6: 'die trotsen doet verdwijnen, maar kleinen kronen zal'. De tegenstelling klopt niet. Groot staat tegenover klein en trots tegenover nederig. Dus: veel zwakke plekken in dit gedicht.

Maar mijn hoofdbezwaar blijft: er staat wel onder: 'náár Paul Gerhardt', maar eigenlijk is er zo goed als niets van het vertrouwd geworden lied overgebleven. Als men dan persé dit lied van Anka Brands wil handhaven, waarom dan niet het vertrouwd en geliefd geworden 'Hoe zal ik U ontvangen?' ook opgenomen? Immers, van 'Een vaste burcht' zijn ook twee versies voorgesteld.

■ Teleurstellend

Ik ben me bewust dat het geen aardig boeketje opmerkingen is, dat ik hier aanbiedt. Veel kritiek en weinig lof voor de 'nieuwste berijmingen'. Maar ik ben begonnen met waardering en die blijf ik uitspreken aan het adres van deputaten: tenslotte betreft die het overgrote deel van de gezangen.

Echter, ondanks de medewerking van neerlandici die hun mondje best kunnen roeren als het over de berijming van *psalmen* gaat, stellen de resultaten van de 'hedendaagse' dichtkunst teleur wat de nieuwe *gezangen* betreft. Ik weet: dit is mijn persoonlijk oordeel en smaken verschillen. Maar daarom mag ik toch wel als wens uitspreken dat de synode van Heemse rekening houdt met het oordeel van een van haar voorgangsters:

Laat liederen die in de gemeentezang zijn ingeburgerd niet te gauw vallen. En ... het gaat om een *definitieve* bundel!

W. G. de Vries

Videoband of leesbare brief

Wie bekend wil raken moet zorgen dat hij gezien wordt. Zo denken ze er in Vaticaanstad ook over. Ook in Rome heeft 'de elektronische kerk' z'n intrede gedaan.

Het Vaticaans Televisie Centrum heeft voor videobezitters volop banden beschikbaar waarop de werkzaamheden van paus Johannes Paulus II, zowel in Rome als tijdens zijn wereldreizen, zijn vastgelegd. Een stripverhaal voor de jeugd over het leven van de paus verscheen reeds eerder: ook al niet te versmaden. Maar dat is 'kinderspel' vergeleken met een videoband. De videotheek in Vaticaanstad heeft zowat iedere stap en ieder woord van het kerkhoofd uit de afgelopen jaren visueel voor u beschikbaar.

Geweldig: moderne communicatiemiddelen aanwenden voor het imago van de Heilige Stoel en voor de verbreiding van de boodschap! Wat kan de kerk haar populaire, vaderlijke Persoon en haar minder-populaire boodschap bekend maken via de audiovisuele middelen! All over the world. Daarmee vergeleken waren de reclamemiddelen van de apostel Paulus toch wel erg armeterig. Hij bezat geen aanbevelingsbrieven, geen getuig-schriften, geen foldermateriaal. Hij kon zijn image niet opvijzelen of zijn boodschap verkopen. Hij zegt zelfs dat hij ook niets van dat alles nodig heeft (2 Cor. 3 : 1).

O ja, één aanbevelingsbrief heeft Paulus. 'Onze aanbevelingsbrief zijt gij, gemeente van Corinthe, kenbaar en leesbaar voor alle mensen'. Van die brief is Christus de Afzender (de gemeente is een brief voor CHRISTUS). Paulus mocht die brief namens Hem schrijven, door middel van zijn ambtelijke dienst, zijn simpele prediking van het Evangelie.

De gemeente is een leesbare brief en een zichtbaar getuigenis van Christus en van zijn werk! Hoe eenvoudig: de enige algemene Bisschop en het enige Hoofd van de kerk, Christus met zijn blijde boodschap, laat Zich lezen en laat Zich kennen door Zijn gemeente!

Het betreft hier geen brief, met inkt geschreven; laat staan een stripverhaal, met pen getekend, of een videoband, in de studio vastgelegd. Deze brief is geschreven 'met de Geest van de levende God': de gemeente als leesbare brief van Christus is het werkstuk van Gods Geest door de evangelieprediking.

Zó een brief van Christus te zijn kost geen miljoenen aan camerawerk en technische apparatuur. Toch kost het ons álles: zelfverloochening, zelf-offerande aan God.

De gemeente van Christus, allen samen, tot en met de jongeren van 'Evangelisatie en Recreatie', heeft geen videobanden nodig over het leven van de vermaarde ds. A., noch stripverhalen over professor B. uit Kampen. Om Jezus' naam te belijden en van zijn boodschap te getuigen is alleen nodig: te zijn wat zij is, namelijk een brief van Christus.

Kenbaar en leesbaar voor alle mensen.

All over the world.

C. J. Smelik

402 *Al in augustus van het vorig jaar zond ir. K. Mulder ons een tweetal artikelen, dat zich richt op het gereformeerde levensgedrag. Omdat hij hierin een zaak aansnijdt, die inmiddels volop in discussie is gekomen, o.m. door het verschijnen van de brochure van ds C. van der Leest 'Wat is gereformeerd?', heeft de redactie gewacht met publikatie. In de kerkelijke pers klinken woord en wederwoord. Het wordt tijd stand van zaken op te nemen en ook in ons blad hierop in te gaan, zoals reeds in de recensie door dr K. Veling van de brochure van ds Van der Leest werd aangekondigd. Daarom plaatsen we hier het eerste deel van het artikel van ir. Mulder en in het volgende nummer het slot. In 'Kerkelijk leven' hoop ik dan meteen hierover iets te zeggen.*

W. G. de Vries

Christelijk gedrag in onze tijd I

■ Leer en leven

In de gereformeerde gemeenschap benadrukken we terecht de eenheid van leer en leven.

Kerkelijke attestaties spreken niet alleen over zuiverheid in de leer maar ook over onberispelijkheid in de wandel.

De Bijbel roept ons op tot een christelijke levenswandel. Vooral in de brieven van Paulus kunnen we veel lezen over het nieuwe leven door de Heilige Geest.

Uit de Bijbel blijkt dat christelijk gedrag niet slechts een zaak van het individu is, maar ook alles te maken heeft met de gemeenschap. 'Gij geheel anders' (Efez. 4,20) wordt tot de gemeente gezegd. Ook bijvoorbeeld in Col. 3 wordt aan de gemeente het nieuwe leven voorgehouden. Wij zullen als christelijke gemeente via een gemeenschappelijke levensstijl herkenbaar moeten zijn als een stad op de berg en als een licht op de kandelaar (Matth. 5,14-16). Ook uitdrukkingen in het Oude Testament wijzen op een gemeenschappelijk gedragspatroon: 'een schandelijke dwaasheid in Israël' (Gen. 34,7); 'zoiets doet men niet in Israël' (II Sam. 13,12). Leven naar de geboden van de Heer, leven naar de Bijbel, betekent dat we op een breed terrein tot een gemeenschappelijk gedragspatroon zullen komen, tot een eigen, christelijke levensstijl. Een christen mag niet individualistisch zijn gang gaan.

Terecht schreef prof. Van Bruggen dat persoonlijke verantwoordelijkheid alleen veilig is binnen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid.¹

■ Morele crisis in Nederland

Lange tijd was ons land een christelijke natie, de christelijke levensstijl werd vrij algemeen aanvaard.

In de laatste decennia is dit ingrijpend veranderd, ook bij velen die zich christen noemen.

Onder invloed van de moderne theologie is ook in vele protestants-christelijke kringen weinig over van een door de bijbel genormeerde levensstijl.

Wij kunnen bijvoorbeeld denken aan het goedkeuren van ongehuwd samenwonen en voorechtelijke geslachtsgemeenschap.

We kunnen ook denken aan de standpunten en praktijken ten aanzien van echtscheiding, homoseksualiteit, euthanasie en abortus.

Hier is duidelijk sprake van slijtage van de gereformeerde zede. Hier zijn zaken uit de christelijke levensstijl weggesleten die niet hadden mogen wegslijten, omdat het gaat over het wel of niet gehoorzamen van duidelijke bijbelse geboden.

We kunnen zonder overdrijving spreken van een morele crisis in onze tijd. En dat niet alleen bij de buitenkerkelijken, maar ook bij vele roomskatholieke en protestants-christelijke burgers in ons land. Het heeft alles te maken met de moderne Schriftkritiek. Als je de Bijbel niet meer aanvaardt als het gezaghebbend Woord van God, maar beschouwt als een verzameling beschrijvingen van menselijke geloofservaringen, is het begrijpelijk dat je de Schrift niet meer bruikbaar acht voor de fundering van ons gedrag in deze tijd.

■ Veranderingen binnen de gereformeerde gemeenschap

Binnen de gereformeerde-vrijgemaakte kerken wordt algemeen aanvaard dat de Bijbel normatief is, ook voor de christelijke levenswandel in onze tijd. 'Uw Woord is een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad' (Ps. 119,105).

Wij kunnen dankbaar constateren dat er binnen onze gereformeerde gemeenschap geen sprake is van een morele crisis.

Toch vallen er ook binnen onze kerkgemeenschap veranderingen in de levenswandel waar te nemen. Het is niet moeilijk enkele voorbeelden te noemen van veranderingen in zeden.

We kunnen denken aan de zondagsbesteding. Vele gereformeerden maken tegenwoordig ook op zondag gebruik van fiets, auto, trein of bus. In de kleding en mode verandert er nog al wat, ook bij de gereformeerden. Vele meisjes en vrouwen dragen lange broeken, terwijl we dit in het verleden veroordeelden. In de meeste gereformeerde gezinnen treffen we een tv-toestel aan, terwijl 25 jaar geleden

¹ Artikel in De Reformatie van 30 juli 1983.

² Zie hierover een artikel van mij in 'Woord en School' van februari 1982, getiteld 'Christelijk leven op een gereformeerde school'.

vanaf vele gereformeerde kansels is gepredikt dat een dergelijk toestel niet in een gereformeerd gezin thuishoort. Je kunt tegenwoordig gereformeerde jongeren (en ouderen) bezig zien met kaartspel.

Ook het buitenshuis werken van gehuwde vrouwen is thans geen zaak meer die algemeen wordt veroordeeld, velen denken en spreken er genuanceerder over dan in het verleden.

Vele gereformeerde studenten sluiten tegenwoordig een huwelijk ver voordat ze zijn afgestudeerd.

In onze kerkgebouwen kun je tegenwoordig planten en bloemen aantreffen en in onze woningen (gedurende de laatste twee weken van het jaar) een kerstboom.

Ieder kan deze voorbeelden gemakkelijk met meerdere aanvullen.

■ Beoordeling van deze veranderingen

Is hier sprake van afval, van slijtage van de gereformeerde zede? Ik meen van niet.² De geschetste veranderingen zijn geen gevolg van het loslaten van Bijbelse normen, hier is geen sprake van het wegslijten van zaken die niet hadden mogen wegslijten uit de gereformeerde zede.

We behoeven over deze veranderingen niet negatief te oordelen. Ook in gereformeerde zeden komen elementen voor die te maken hebben met *tijd* en *cultuur* en die daarom kunnen en mogen veranderen. Bovendien zijn we in onze tijd *kritischer* geworden en vragen we meer dan vroeger naar het 'waarom' van allerlei standpunten. Diverse zeden uit het verleden waarvoor geen goede Bijbelse gronden waren (vergelijk bovengenoemde voorbeelden), worden in onze tijd als verouderd overboord geworpen.

Omdat gereformeerd-zijn iets anders is dan conservatief-zijn, hoeven we daarover niet te treuren.

Ik acht het een belangrijke vooruitgang dat de gereformeerde jeugd veel minder dan in het verleden bereid is tot kritiekloze overname van de zeden van de vorige generatie.

De jeugd verlangt, terecht, een *motivering* voor de gedragsregels. In opvoeding en onderwijs zullen we de kritische instelling van de jeugd niet de grond in moeten boren, maar juist moeten stimuleren, sturen en corrigeren. Hier liggen mogelijkheden voor zinvolle en diepgaande gesprekken met de jeugd over wat christelijk gedrag in onze tijd inhoudt. Daarvoor willen we de jeugd graag motiveren. Daarom moeten we in het gezin, op de catechisatie en op de scholen deze mogelijkheden zo goed mogelijk benutten.

K. Mulder

Kerken ontdekken

Dit uit het engels vertaalde boek waarvan de oorspronkelijke titel luidt: 'Exploring churches' wil een gids zijn voor allen die in kerkgebouwen zijn geïnteresseerd. In het eerste deel, de handleiding, wordt uiteengezet welke verschillende elementen van het exterieur en het interieur betekenen in het totaal van het kerkgebouw. Dit deel is vrij summier van opzet en behandelt grotendeels de onderdelen van een gotische kathedraal. De andere bouwstijlen komen er in dit eerste deel bekaaid af.

Interessanter is het tweede deel dat de geschiedenis van de kerkbouw behandelt. Achtereenvolgens krijgt de vroeg christelijke-, de oosterse-, de romaanse-, de gotische-, de renaissance-, de barok-, en de neo-klassieke bouwstijl de aandacht. Gelukkig niet op een droge maar op een boeiende manier. Tussen de diverse stijlen door zijn aparte hoofdstukken geplaatst die gewijd zijn aan de beeldhouwkunst, aan de timmerteknik, de glasschilderkunst, aan het ambacht van de steenhouwer en de metselaar. Het boek besluit met een hoofdstuk over de moderne kerkbouw. Het goede van dit boek is dat in het tweede deel getracht wordt het *waarom* van de verschillende bouwstijlen aan te tonen. Terecht wordt gesteld dat het ontwerp van een kerkgebouw een beeld geeft van de manier hoe de kerk in een bepaalde tijd stond ten opzichte van God. Reformatie en deformatie hebben een stempel gezet op de vormen in hout en steen. De vroeg christelijke en romaanse kerken hadden in alle eenvoud een gave verschijningsvorm, zij werden gebouwd om de gemeente te doen horen de verkondiging van het evangelie. Als daarna de deformatie de kerk doet verwereldlijken, als de heiligenverering de kerk gaat beheersen, het avondmaal als gedachtenismaaltijd wordt in-

N.a.v. Kerken ontdekken door Paul en Tessa Clowney, vertaald door Ton Nieuwland met adviezen van drs. H. G. Leih, Uitgeversmaatschappij J. H. Kok Kampen 1983.

Interieurfoto van de gerestaureerde Koepelkerk te Arnhem. Deze kerk is gebouwd in 1837 en is een voorbeeld van de neo-klassieke bouwkunst.

geruild voor de mis, als de beelden de functie krijgen om boeken voor de leken te zijn, kortom, als de bijbel is dichtgeslagen en verboden is voor de gemeente, dan wordt dat eveneens uitgedrukt, imposant en knap, in hout en steen, zoals de gotiek dit ons laat zien.

De Reformatie gaat dan corrigeren, de beelden gaan de kerk uit, het altaar wordt verwijderd, de kansel komt vaak in het middenschip te staan en de vele muurschilderingen worden met pleister bedekt. Het werk van Luther in Duitsland, van Calvijn in Genève en van Zwingli in Zürich hadden het effect dat in de kerkgebouwen werd gezien dat geloofsopvatting en bouwstijl alles met elkaar te maken heeft.

De schrijver laat zien hoe bij de Renaissance de mens in het centrum staat en het humanisme zijn stempel drukte op deze bouwstijl, hoe de Barokstijl geïnspireerd werd door de contra-reformatie van de roomse kerk maar dat de geest van deze stijl in wezen terugkeert naar de Middeleeuwen. De sterke zijde van dit boek is dat het in de beschrijving van de geschiedenis van de kerkbouw iets laat zien van de wezenlijke achtergronden. We worden niet vermoeid met jaartallen en dorre feiten.

Het slot-hoofdstuk over de moderne kerkbouw is uiterst summier, trouwens ook de behandeling van de vroegere bouwstijlen is uiterst beknopt. Dat heeft echter ook voordelen. Voor iemand die in een kort bestek kennis wil nemen van de hoofdlijnen van de geschiedenis van de kerkelijke bouwkunst vindt het in dit boek. De vele mooie zwart-wit en kleurenfoto's onderstrepen en verduidelijken de tekst.

De firma Kok zorgde voor een prachtige uitvoering. Graag aanbevolen.

J. van der Jagt

BOEKAANKONDIGINGEN

In de stroom Luther-literatuur leverde uitgeverij Ankh-Hermes in december 1983 haar bijdrage met *Mediteren met Luther*, geschreven door J. Happee. In dit met veel illustraties verluchtigd boek behandelt de schrijver in deel I hoe Luther over het gebed dacht en trekt hij in deel II de praktische konsekventies voor de meditatiedienst binnen het christelijk geloof. Prof. dr. J.P. Boendermaker schreef een voorwoord. U betaalt f 24,50 voor deze paperback van 139 pag.

In een – in groot formaat – gebonden boek komt door middel van 46 prenten van Gustav König met begeleidende tekst van L.M.P. Scholten Luthers levensgeschiedenis de lezer voor ogen. Het boek *Luther* kwam vorig jaar bij uitgeverij Van den Berg uit Zwijndrecht uit, de winkelprijs is f 24,90.

Wat bracht christen-theologen rond 1500 in de leerschool der rabbijnen? is de ondertitel van het nieuwe boek van dr. Rudolf Boon, *Hebreeuws Reveil*, waarin hij nagaat hoe groot in 1500 de belangstelling was en welke motieven daarachter zaten. Want de joodse geleerden stonden toen, net als nu, sterk in de belangstelling. Woordverklaring en uitgebreide bronvermelding besluiten dit boek van 208 pagina's. Uitgeverij Kok uit Kampen stelde de prijs vast op f 29,-.

J. Renkema onderzocht in het kader van zijn promotiestudie de theologische motieven achter het boek *Klaagliederen*. Hij confronteert zich met enkele theologen en wil een eigen bijdrage aan het onderzoek geven. Uitgeverij Wever (Franeker 1983) gaf het resultaat van het onderzoek uit als proefschrift onder de titel *'Misschien is er hoop . . .'*. Deze paperback omvat 372 pag. en kost f 49,50.

Heeft kerkvader Ambrosius (339-397) een (christelijke) visie op de geschiedenis gehad? Rond deze vraag bespreekt G.H. Kramer OT en NT als geschiedenis van de joden, de oudere Romeinse geschiedenis en de rol van het Romeinse keizerrijk. Ter inleiding geeft hij een levensbeschrijving van Ambrosius tegen de achtergrond van de Romeinse keizers van de vierde eeuw. *Ambrosius van Milaan en de geschiedenis* kwam in 1983 uit bij Buijten en Schipperheijn (Amsterdam) en biedt 249 pag. voor f 35,-.

De geschiedenis van het 'Durchgangslager' Westerbork uit de jaren 1940-1945 kent iedereen in meer of mindere mate. De voor-geschiedenis en de funktie van het kamp vanaf 1933 (opvang vluchtelingen voor het nazigeweld in Duitsland) beschrijft Dick Houwaart in *Westerbork, het begon in 1933*. Met name de rol van de overheid in deze sociaal-economisch slechte tijd komt aan de orde. Een boek van 151 pag., een uitgave van Omniboek uit Den Haag (1983) voor f 21,50.

Uit het fonds van Ton Bolland gaf De Vuurbaak (Groningen, 1983) een gids uit voor 'diegene, die meer dan oppervlakkig kennis wil maken met de wereld van het Nieuwe Testament'. Ds. C. den Boer leidt elk boek in, geeft achtergrond-informatie en bespreekt een of meer sleutelwoorden uit het betreffende boek. Aan het slot staan tekst-, zaak-, en naamregisters. *Op verkenning in het Nieuwe Testament* omvat 239 pag. en kost f 27,50.

Onder de titel *Om eer van Zijn Naam* bundelde ds. L. Kievit twintig meditaties, die hij eerder publiceerde in *De Waarheidsvriend*. De meditaties beslaan elk ongeveer tweeënhalve pagina en behandelen oud-testamentische Schriftgedeelten. Kok (Kampen, 1983) geeft deze kleine bundel (86 pag.) uit voor f 13,90.

Ds. M.R. van den Berg gaat twee boekjes schrijven getiteld *Over God gesproken*. Het eerste deel behandelt de vraag: Wie is Hij? Voor f 11,90 krijgt u 76 pag. met o.a. vragen en opdrachten, die het werkje geschikt maken voor discussiegroepen en bijbelkringen. Uitgeverij J.N. Voorhoeve uit Den Haag zal ook het tweede deel verzorgen, waarin de vraag centraal staat: Wat doet Hij?

De catechismusverklaring *Eigendom des Heren* van ds. J.B. van Mechelen geeft veel stof: een introductie op de catechismus en een stuk over het ontstaan; bij elke zondag bijbelgegevens en woordverklaring en vervolgens een behandeling van de zondag en de vraag-en-antwoord-vorm. Ook zijn illustraties ter verduidelijking toegevoegd. Achterin staan bij elke zondag opdrachten en gespreksvragen. Het boek besluit met een beknopt zakenregister. Het is een uitgave van de gereformeerde vereniging 'Schrift en Getuigenis' (Eindhoven 1983) en de prijs voor dit werk – 280 pag. – is f 27,50.

A.S. van der Lugt

Onze zusterkerken in Zuid-Afrika

In Mededelingsblad van die Vrye Gereformeerde Kerk te Pretoria is ds K. J. Kapteyn bezig de artikelen te bespreken die prof. dr C. Trimp in ons blad van 5 november 1983 over de situatie in Zuid-Afrika schreef.

Hij gaat in op de opmerking van prof. Trimp: 'De broeders en zusters in de Vrije Gereformeerde Kerken van Zuid-Afrika zullen wijs handelen, wanneer zij de idee loslaten alsof de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika na veertig jaar alsnog vóór alle dingen tot 'erkenning' van de vrijmaking als 'werk des Heren' zou moeten komen . . . '.

Ds Kapteyn schrijft dan:

Maar wat moet ek as ek so'n gedagte nooit gekoester het nie? Dan kan ek dit ook nie loslaat nie. En vir sover ek uit offisiële verslae van samesprekings met die GKSA en uit sinodebesluite kon nagaan, is dié voorwaarde ook deur die VGKSA vanaf 1950 nooit só gestel nie.

Die hoof-oorsaak waarom vrygemaakte immigrante nie by die GKSA kon aansluit nie, was die kerklike bande wat die GKSA met die Geref. Kerken in Nederland Synodaal (GKNS) aangegaan het. Daarom het dié immigrante gedurig aan die GKSA gevra: Verbreek die bande met die GKNS en sluit 'n verbond met die waarlik gereformeerde kerke in Nederland (GKN).

Om sover te kan kom, moes die GKSA volgens die VGKSA natuurlik die geskiedenis van die Vrymaking in hoofsaak beoordeel. Maar nie soos Prof. Trimp skryf dat die GKSA vóór alle dinge die Vrymaking as 'n werk van die Hére sou moet erken nie.

2. Dit lyk asof Prof. Trimp onbewus 'n 'vreemde' gedagte en problematiek aan ons opdring. Ek is nie seker nie maar is dit nie die idee van Ds. P. Lok in 1966 wat soos volg lui:

'Wil de zaak van Jezus Christus nog een toekomst hebben in ons land, dan zullen degenen die bij deze zaak betrokken zijn, el-
kander vóór alles hebben te vinden in de
benoeming en waardering van dat wat in
1944 in Nederland is geschied binnen de Ge-
reformeerde Kerken'?

Dié gedagte was vir my altud te eng en be-
perk gewees. In Nederland reeds; en des te
meer in S. Afrika.

3. Wat is die jongste geskiedenis van die
verhouding: VGKSA-GKSA? Wel, in 1967
verbreek die GKSA die kerklike gemeen-
skap met die GKNS. Nie op grond van die
Vrymaking nie, maar oor (latere) gevolgde
daarvan nl. die ver-gaande verlating van die
H. Skrif en die Geref. belydenis en verwaar-
losing van die kerklike tug. Vir dié verbreek-
ing is ons regtig dankbaar.

Maar nou die tweede, volkome billike, ver-
soek om 'n (liefde)-verbond met die regte
GKN/VGKSA te sluit. Die laaste Sinode van
die GKSA in 1982 het feitelik geweier om
susterlik oor wat skeiding maak te spreek:
'Die Sinode spreek hom nie uit oor die besluit
van die GKN in 1942 en die gebeure daarna
nie,' Handeling 1982 bls. 378.

Is dit nie vreemd nie? Die GKSA het hom in
1927 wel oor die leeruitspraak van Assen
1926 uitgespreek, en in 1976 oor die ver-
gaande deformasie in die GKNS 'n oordeel
gevel. Maar hy wil dit nie oor die (hoofsaak
van die) Vrymaking doen nie. Eis ons te veel
as ons (nie voor alle dinge nie maar) óók vra
aan die GKSA: Wat van die leeruitsprake en
tughandelinge in die GKN van 1942-'44?
Gebruik ons die Vrymaking dan as 'n 'uit-
voer-artikel'?

*Voor de duidelijkheid – we komen òm in af-
kortingen – : GSKA = Gereformeerde Kerk
Zuid-Afrika (z.g. Dopperkerk), GKNS =
Gereformeerde Kerken Synodaal (Neder-
land), VGKSA = Vrijgemaakte Gerefor-
meerde Kerken in Zuid-Afrika, en GKN zijn
ònze kerken, die een zustersverband bezitten
met de Vrije Gereformeerde Kerken in Zuid-
Afrika.*

De magere voldoende van het Nederlands Dagblad voor 'Willem van Oranje'

*In de Poortwake spreekt prof. drs. H. J.
Schilder er zijn verwondering over uit dat het
Nederlands Dagblad een 'magere voldoende'
heeft gegeven aan de t.v.-serie 'Willem van
Oranje'. Hij vraagt zich af, hoe dit mogelijk is.
Zéker had hij een 'regen' van ingezonden
stukken verwacht, maar die bleef – op een
enkele uitzondering na – gewoonweg uit. Dat*

*de persoon van Willem van Oranje niet 'ge-
idealiseerd' moet worden is volgens hem
buiten kijf. Hij vervolgt dan:*

Maar volgt uit het hele betoog een – zij het
magere – 'voldoende'? Lezend had ik mijn
twijfels. Na het zien van een aflevering zeg ik:
néé, zeer onvoldoende.

Dit oordeel geef ik niet in de laatste plaats uit
een oogpunt van morele taxatie van wat je op
het toneel en voor de camera wel en niet kunt
brengen.

Toneel (resp. filmspel) is naar christelijke
normen m.i. wel degelijk mógelijk. Maar dan
met beperkingen die alle kunst en kunst-
presentatie – deze twee vallen niet samen – in
acht moeten nemen. Toneelspel (waarin
uiteeraard wèl tegelijk wordt 'gepresenteerd')
in het bijzonder. Je kunt niet alle levens-
situaties – ook lang niet alle 'zuivere' –
spelen. Want je moet hier werken met levend
menselijk 'materiaal'. Een hartstochtelijke
lippenkus bijvoorbeeld kan wel – ingetogen –
worden beschreven. Maar een auteur of
regisseur mag een levende meneer A en
dame B niet gebruiken om die handeling ter-
wille en ten aanschouwe van anderen te laten
uitvoeren (en voor een opname zelfs dikwijls
te laten herhalen). Nog veel minder A en (ik
voeg toe: òf) B bloot vertonen; natuurlijk
ook niet ze samen 'naar bed laten gaan'. Men
zegt mij wel: dat gebeurt hier puur beroeps-
matig. Maar ik blijf antwoorden: maak dat de
koekoek wijs. Beroepsspelers hebben trou-
wens zelf meer dan eens gezegd: zo'n be-
wering is klare nonsens. Dezer dagen sprak ik
er nog over met een meisje dat op een soort
toneelschool gaat (toneel hoort er althans tot
het programma en de school heet een christe-
lijke). Ze zei: ja, daar hebben we soms hele
discussies over, en er zijn er dan heus wel – zij
zelf naar ik begreep ook – die stellen: we
laten ons niet voor alles gebruiken, het blijft
ons eigen lijf. Maar zeker wanneer het een
'beroep' wordt, zijn er maar weinigen die dit
volhouden.

*Nadat prof Schilder erop gewezen heeft, dat
ieders lichaam een tempel van de Heilige
Geest dient te zijn, schrijft hij dat regisseurs
van dergelijke films niet het recht hebben
'door het publiek graag geziene vrij- en bed-
scènes' te laten spelen, gezien het zevende
gebod. Hij vervolgt:*

Ik vind het een veeg teken dat aspecten als
deze vandaag onder ons nog nauwelijks voor-
werp van bedenking vormen. De 'speelfilm'
is geslikt, t.v.-beoordelingen e.d. beperken
zich vaak tot de vraag of de 'strekking' van

het gespeelde verhaal door de beugel kan. Het kan geen kwaad wanneer dan oude discussies weer onder het stof te voorschijn worden gehaald. En om tot Willem van Oranje' terug te keren – de film is alleen om redenen als deze verre van 'voldoende'. Het echtpaar Hellenthal zette de knop – blijkbaar reeds tijdens de eerste uitzending – af. Ik zag de (derde) aflevering compleet.

Misschien deden zij beter. Maar ik concludeerde wel: ik kijk er niet weer naar. Het N.D. ten spijt. Dat ook in deze voorlichting (bedoeld zal zijn: ook op dit terrein, W.G.d.V.) toch wel wat gereformeerder mocht wezen.

Hiermee zeg ik niet dat de krant zo'n presentatie moet negeren. Auteur en redactie zullen wel nuchter hebben bedacht dat het lezerspubliek 'er toch wel naar kijkt'.

Conclusie: laten we 'tot onszelf inkeeren'. Vooral niet onszelf een – zij het magere – voldoende geven. Wel de mens – en heel menselijke – Wilhelmus van Nassauwe blijven eren als een 'goet instrument'. Met hem blijven zeggen, als allesbeheersende geloofsbelijdenis: 'Tot God wilt u begeven, zijn heilzaam Woord neemt aan; als vrome christ'nen leven'. Want: 't zal in deze filmische wereld toch heus 'haast zijn gedaan!'

Oorzaken van de schijn-bescheidenheid

In Trouw komt Okke Jager terug op de oorzaken van ziekelijke zelf-kleineren. We gaven van het laatste iets weer in ons blad van 11 februari j.l. Nu geven we iets door van de diagnose die Okke Jager stelt:

De pretentieloosheid van 'wij zijn onnutte slaven' werd opgevat alsof mensen en hun prestaties nutteloos zouden zijn. Dit stelselmatig néérhalen van mensen ten bate van Gods grootheid heeft diepe sporen achtergelaten in onze cultuur. De middeleeuwse oproep tot zelfkastijding keert in moderne taal terug: wij moeten onszelf wegcijferen om tot identiteit te komen. De theologie die de mens nutteloos noemde, vindt haar laatste echo in de kreet dat de theologie zichzelf moet opheffen. 'Onze beste werken zijn met zonde bevlekt' is nu verwereldlijkt tot 'wij rommelen maar wat aan'.

Let wel: dat zeggen we zelf. Als een ander zoiets zegt over ons werk, worden we boos. Maar dat gold vroeger ook van de vromen die zichzelf als grote zondaren typeerden: de burens mochten dat niet beamen.

Tenslotte is de valse bescheidenheid te wijten aan een algehele matheid, waarin geen enkel

uitroepeten zich staande kan houden. De verloedering van de politiek, de gecompliceerdheid van de problemen, de gevolgen van onze overmoed en de grenzen van de groei doen ons terecht meer dan één toontje lager zingen. Maar wij kunnen ook ondersteboven raken, waar wij er beter aan deden op ons stuk te blijven staan. Van het arbeidsbestel drijft de bacil van het scepticisme naar alle andere levensterreinen. Vriendschap is ook al niet alles. Het is waar dat vriendschap een relatie zonder pretenties is. Maar al is een vriend iemand naar wie wij niet hoeven op te kijken, wij mogen best blijven opkijken tegen de vriendschap. Het huwelijk is ook niet alles meer. Het is zeker niet alles, maar als wij dat vaak genoeg herhalen, is het straks niets meer. Het loopt allemaal uit op: *het leven* stelt niet veel voor. 'Een cynicus is iemand die van alles de prijs, maar van niets de waarde kent'. (Oscar Wilde) Wij letten te veel op de prijs tegenwoordig.

Al deze oorzaken versterken onze neiging minder te willen zijn dan wij zijn. Maar niet alleen hoogmoed is zonde. Hoogmoed komt voor de val; valse bescheidenheid is al een val. Ik houd van pastelkleurige mensen; maar zij moeten niet uit vrees voor schreeuwerige kleuren zeggen dat zij eigenlijk kleurloos zijn.

W. G. de Vries

ADVERTENTIE

ONRUST? ANGST? PRIKKELBAAR?

Onze geheel plantaardige zenuwtabletjes hebben een rustgevend en kalmerende werking.

Gewenning is ook bij langdurig gebruik niet te vrezen.

Kuur voor een maand 20,-

DROGISTERIJ SIKKING

BARREVOETESTRAAT 5
2011 WL HAARLEM
Tel. 023-312882/324606
Postgiro 190609